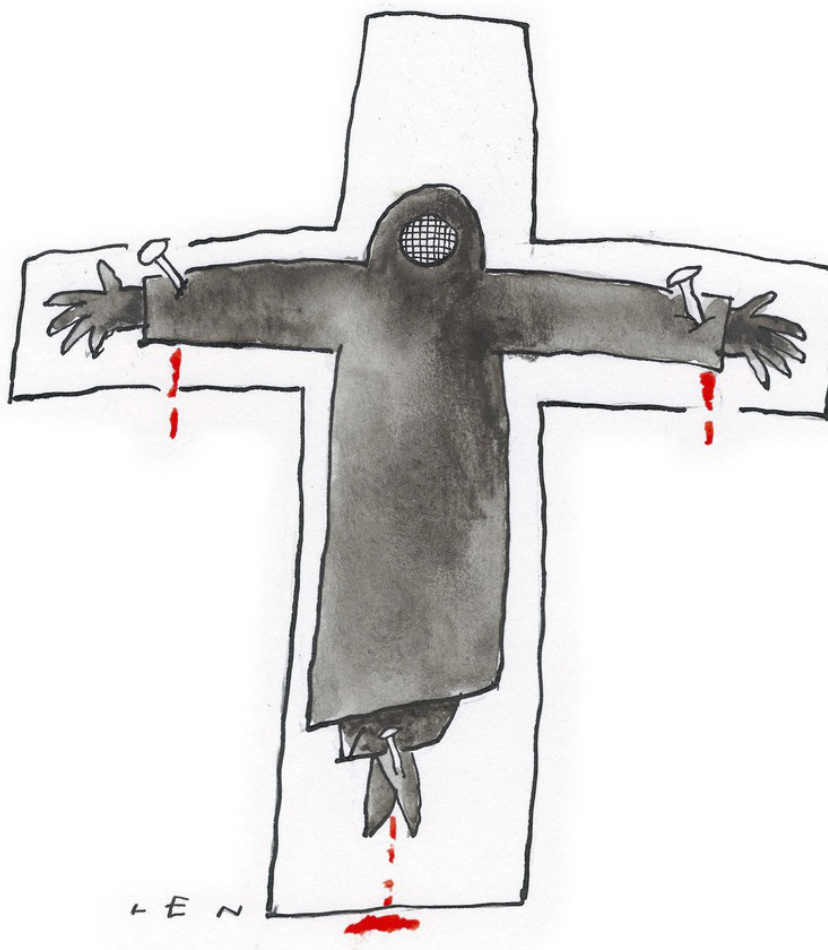

Vredesspiraal

jaargang 19 / nummer 1 / maart 2023

Vrouwenhaat nog steeds normaal Geweld tegen vrouwen

Paul Schenderling

Naar 'Genoeg
om van te leven'

Verzoening

Spiritualiteit van
beneden is nodig

David Grossman

Verbinder in een
verdeelde wereld

IN DIT NUMMER

6

11

18

COLOFON

Vredesspiraal is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid.

Redactie

Mark Akkerman, Héleen Broekema, Rob van Essen, Leen van den Herik, Margreet Hogeterp (hoofdredacteur), Jorrit van Loenen.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een *abonnement* op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief. Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Losse nummers € 3,- excl. porto.

Adres

Kerk en Vrede, t.a.v. Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666, secretariaat@kerkenvrede.nl
Redactie: hogeterpg@gmail.com
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede
IBAN: NL15 ASNB 0904 9553 11

Illustraties

©Kerk en Vrede (tenzij anders vermeld)
Cover: Len Munnik

Vormgeving

Circade, Zwolle

Druk

Slimdruk, Leeuwarden

4x per jaar het laatste
vredesnieuws ontvangen?
Word lid of abonnee!

Geweld tegen vrouwen en vrouwenhaat nog steeds 'normaal'

Toen het Amerikaanse Hooggerechtshof vorig jaar een streep zette door het landelijke recht op abortus werd pijnlijk duidelijk dat verworven rechten voor vrouwen met een pennenstreek weer afgenomen kunnen worden. In diezelfde week besloot het hof ook het recht op het dragen van vuurwapens te verruimen. "Ik had een pistool moeten zijn in plaats van een vrouw, omdat ik dan op dit moment meer rechten zou hebben", schreef een Amerikaanse vrouw op Twitter.

Mark Akkerman

Je zou het besluit van het Hooggerechtshof om het recht op abortus af te schaffen weg kunnen zetten als louter het gevolg van de Republikeinse strategie om een meerderheid aan oerconserveratieve rechters benoemd te krijgen, iets dat nog lang problemen zal blijven opleveren. En je kunt er terecht op wijzen dat het Amerikaanse rechtssysteem zich als geheel disproportioneel, en meer nog dan in de meeste andere landen in het Globale Noorden, keert tegen arme mensen, niet-witte mensen en andere gemarginaliseerde groepen. Er is echter meer aan de hand. Vrouwen* worden hier gereduceerd tot wilsonbekwame tweedetrangsburgers zonder zeggenschap over hun eigen lichaam en leven. Professor Julia Raifman (Boston University School of Public Health) stelde terecht dat het anti-abortusbesluit een vorm van structureel geweld tegen vrouwen is: "(De omwenteling) bedreigt de lichamelijke autonomie van elke persoon die kan bevallen en het gevoel van veiligheid van elke persoon die geeft om iemand die kan bevallen, dus ik denk dat dat echt substantieel is."

Ook andere ontwikkelingen van het afgelopen jaar tonen aan dat structureel geweld tegen vrouwen in het algemeen een wereldwijd gegeven is. Dat is soms heel duidelijk zichtbaar, denk aan de gevolgen van de machtsovername van de Taliban in Afghanistan (waarbij direct aangetekend dient te worden dat de westerse coalitie die zich onder meer beriep op vrouwenrechten als reden voor de

inval en bezetting daar op z'n minst verder ook weinig prioriteit aan heeft gegeven). Of aan hoe verkrachtingen wederom als oorlogswapen door Rusland worden ingezet in de oorlog in Oekraïne, waar het parlement overigens jarenlang strengere regelgeving ten aanzien van seksueel en huiselijk geweld had tegengehouden.

Geen ver-weg-verhaal

Structureel geweld tegen vrouwen is echter niet enkel een ver-weg-verhaal. Het is eveneens diep ingebed in westerse juridische, economische en maatschappelijke structuren. Dat uit zich, althans van overheidszijde, vandaag de dag misschien op minder brute wijze dan in Oekraïne of Afghanistan of talloze andere plekken, maar het schaadt en belemmert mensen wel.

Dit is natuurlijk geen nieuwe constatering. Die was al te vinden in bijvoorbeeld de feministische klassieker *De Tweede Sekse* van Simone de Beauvoir uit 1949, waarin ze onder meer vaststelt dat de (hetero)man als norm gezien wordt en de vrouw als 'ander', als afwijking. Enerzijds is er sindsdien gelukkig veel ten positieve veranderd, al is dat langzaam gegaan. Zo werd in Nederland verkrachting binnen het huwelijk pas in 1991 expliciet strafbaar gesteld. Anderzijds is het schokkend om te zien hoezeer de fundamentele van Beauvoirs analyse nog overeind staan. Zo is in Canada gedwongen sterilisatie van vrouwen uit inheemse bevolkingsgroepen nog steeds aan de orde. En het Amerikaanse anti-abortusvonnis heeft zelfs een grote stap teruggedaan. Ook is er nog altijd geen sprake van volledige juridische en economische gelijkstelling van vrouwen in Nederland. De loonkloof – vrouwen verdienen gemiddeld 13 procent minder per uur dan mannen voor hetzelfde werk – is een bekend voorbeeld. En ondanks officiële wettelijke gelijkstelling blijft de rechtspositie van vrouwen op sommige vlakken achter. Het Bureau Clara Wichmann, dat zich specifiek richt op het onder meer via juridische procedures verbeteren van de positie van de vrouw, heeft nog altijd een volle agenda.

- 3 Mark Akkerman
Geweld tegen vrouwen nog steeds normaal
- 6 Marjolein Tiemens-Hulscher
Eén huis en één veld voor iedereen
- 8 Leen van den Herik
Pacifisme in Praktijk: Janusz Korczak: het kind centraal
- 10 Yosé Höhne-Sparborth
Jacques Mourad: "Geweld brengt nooit vrede"
- 11 Mark Akkerman
Column: Verzet blijft nodig
- 12 Margreet Hogeterp
David Grossman: Verbinder in een verdeelde wereld
- 14 Leuvense Vredesbeweging
Vrede heeft vrouwen nodig
- 15 Annika Ross
Interview met exbrigade-generaal Erich Vad
- 18 Axel Wicke
Naar een spiritualiteit van beneden
- 20 Margreet Hogeterp
Vredesnieuws: IFOR: Uitdagingen en resoluties
- 21 **Vredesnieuws**
- 22 Margreet Hogeterp
Talen naar Vrede: De glimlach van het lam
- 23 **Agenda**
- 24 Lieke Marsman
De samenspraak van de vrouwen

Maatschappelijke beweging

Maatschappelijke ontwikkelingen ten aanzien van vrouwenrechten en gender-ongelijkheid gaan twee tegengestelde richtingen op. Er worden grote stappen vooruit gezet en met name onder een groot deel van jongere generaties is gelijkheid in de context van een spectrum aan gender- en seksuele identiteiten een vanzelfsprekendheid. Ze lopen daarin mijlenver voor op oudere generaties. De *Me Too*-beweging, en gevallen in Nederland zoals het misbruik rond *The Voice*, heeft een beerput van seksueel misbruik, en de verkrachtingscultuur waarin dat genormaliseerd is, opengetrokken.

Vrouwenhaters

Tegelijkertijd komt er ook een tegenovergestelde beweging op, deels als reactie op deze vooruitgang. In haar boek *Men Who Hate Women* (2020) schetst de Engelse schrijfster Laura Bates een diepgravend en verontrustend beeld van een maatschappelijke onderstroom van mannen voor wie vrouwenhaat een houvast in het leven vormt. Ze ontrafelt hoe die onderstroom in westerse landen vooral online vorm heeft gegeven aan een nieuwe beweging van anti-feministen, mannenrechtenactivisten, zogenaamde ‘incels’ en andere vrouwenhaters, en hoe ver de invloed van deze beweging reikt. Er komen hier verschillende achtergronden samen in een bont gezelschap van oerconservatieve en

reactionaire krachten, extreemrechts en (jonge) mannen die het in essentie niet kunnen verkroppen dat de status van (witte) (hetero)man als norm in de samenleving aan het afbrokkelen is. Ze menen dat mannen nu gediscrimineerd en achtergesteld worden, dat hen aandacht en seks onthouden wordt en dat zij het grote slachtoffer zijn van doorgeslagen feminisme.

Giftige cocktail

Mede onder invloed van zelfbenoemde mannenrechtenactivisten en influencers, uiteenlopend van de Canadese psycholoog Jordan Peterson tot de extreme vrouwenhater Andrew Tate, komt hier een uiterst giftige cocktail uit voort. Die uit zich in volstrekt gevaarlijke, soms fysiek gewelddadige ideeën over verhoudingen tussen mannen en vrouwen (terug naar traditionele rollenpatronen, vrouwen dienen onderdanig te zijn, zo niet het bezit van hun partner) en over vrouwen (die moeten monddood gemaakt worden, zich beschikbaar stellen aan de man). Meer extreme figuren, zoals Thierry Baudet in Nederland, vinden ook mishandeling en verkrachting geen probleem. En hoewel die laatste groep misschien niet heel veel voet aan de grond krijgt, wordt een verwaterde versie van dit denken wel degelijk op grotere maatschappelijke schaal gereproduceerd. Dat bleek bijvoorbeeld pijnlijk duidelijk uit de verhalen rond Johan Derksen en Vera Pauw. Rechtse beroepsschreeuwer Derksen bekende live op tv,

tot grote hilariteit, vijftig jaar geleden een vrouw met een kaars te hebben verkracht. Hij werd door veel mensen veroordeeld, maar kon ook op veel steun rekenen en hekelde zelf vooral de zogenaamde ‘cancelcultuur’. Het slachtoffer werd uitgescholden, belachelijk gemaakt en zelf verantwoordelijk gesteld (want dronken). Na een korte pauze keerde hij triomfantelijk als volksheld terug op tv, gesteund door een directie voor wie alleen kijkcijfers en geld tellen. Pauw, voormalig topvoetbalster en huidig bondscoach in Ierland, liet, na jarenlang genegeerd te zijn door (ex-)werkgever KNVB, weten dertig jaar geleden verkracht te zijn en ook daarna nog met grensoverschrijdend seksueel gedrag te maken te hebben gehad. Waar in Ierland veel steun voor haar werd uitgesproken, riepen Nederlandse mannen om het hardst dat ze een leugenaarster was, of te lelijk om verkracht te worden, of zelf schuldig (want verliefd geworden op een getrouwde man).

Hardnekkige patronen

Slachtoffers van seksueel geweld krijgen stelselmatig te maken met zulke reacties, die hier vanwege de betrokken personen zichtbaar en uitvergroot worden. Het is maar een van de vlakken waarop een patroon van geweld tegen en achterstelling van vrouwen zichtbaar blijft. Iedereen zou zich grote zorgen moeten (blijven) maken over hoe diep misogynie (vrouwenhaat) en structureel geweld tegen vrouwen genormaliseerd is. Voor een niet onaanzienlijke groep mensen, vooral mannen, zijn vrouwen in essentie niet meer dan seksobjecten, broedmachines (al dan niet voor het in stand houden van een ‘zuiver blank ras’), trofeeën, instrumenten voor racisme en/of monddood te maken voorwerpen om te vernederen en te bespotten. Dit zijn hardnekkige patronen, die, zo leert de geschiedenis, niet makkelijk doorbroken worden. Eén van de belangrijkste elementen om hier verandering in te brengen is het loslaten van het algehele idee van verschillen tussen genders, en in het bijzonder het afbreken van het concept van ‘mannelijkheid’. Of dat nu klassiek ‘macho’ wordt ingevuld – de baas in huis, de sterke, emotioneloze, competitieve man – of meer in de zin van ‘beschermer en primaire kostwinner’, het is een concept dat ongelijkheid en de man als norm in stand houdt. Het zijn ook deze concepten waarnaar de hedendaagse beweging van vrouwenhaters teruggrijpt, iets dat net zo goed ten koste gaat van mannen zelf. ◀

** Ik gebruik in dit artikel voor de leesbaarheid steeds de term ‘vrouwen’, in enkele gevallen zouden de termen ‘niet-mannen’ of ‘mensen met een baarmoeder’ gepaster zijn.*

Inclusief denken en huiselijk geweld

“Mag ik een persoonlijke vraag stellen?”, vraag ik aan het begin van de workshopbijeenkomst. “Mag ik vragen wie van jullie persoonlijk ervaring heeft met huiselijk geweld?” Het mag en een tiental deelnemers (van de 24) steekt en hand op. Zo ongeveer conform de landelijke onderzoeksgegevens dus. “Ik denk dat wij allemaal met huiselijk geweld te maken hebben of hebben gehad”, zeg ik daarop. De knuppel in het hoenderhok: inclusief denken over huiselijk geweld. Op deze vermetele stelling ontstaat commotie en er volgt een heftige discussie. Een deel van de groep verzet zich tegen de stelling. Zij vinden het belangrijk om ‘huiselijk geweld’ af te bakenen en op maat passende hulp te bieden en passend beleid te ontwikkelen. Het is onrechtvaardig voor slachtoffers van huiselijk geweld om hun problemen te bagateliseren door ze niet te onderscheiden net zoals het onrechtvaardig is om iedereen te beschuldigen van dader- en/of slachtoffergedrag.

Opvallend is dat degenen, die hun vinger hadden opgestoken bij de vraag of ze met huiselijk geweld te maken hadden (gehad) – en ik hoor daar zelf ook bij – zich prima in de stelling kunnen vinden. Misschien hebben de persoonlijke zoektochten om huiselijk geweld te begrijpen en te verwoorden het geweld menselijker proporties gegeven. Het is nu eenmaal fijner om de mensen van wie je houdt niet als on-mensen/niet-mensen te zien, maar als gewone mensen bij wie gewone zaken dramatisch uit de hand zijn gelopen. Geweld ‘normaal’ maken, maakt het hanteerbaarder en geeft hoop. Een derde deel in de groep twijfelt. Hoe belangrijk is het om de eigen pijn te onderkennen om die van de ander te kunnen verdragen? Hoeveel moet je vergeven van je eigen ouders en van jezelf als ouder om begrip op te kunnen brengen voor ouders die hun kinderen mishandelen?

Inclusief denken over huiselijk geweld. Slapende honden wakker maken. Zou dat de bedoeling zijn? Jammer, dat we het Feitse Boerwinkel niet meer kunnen vragen.

Tekst: Charlotte van Besouw. Uit: Horstcahier 27, ‘De actualiteit van inclusief denken’, met teksten van een studiedag van Centrum voor social work De Horst, ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Feitse Boerwinkel en de veertigste ‘verjaardag’ van zijn bestseller ‘Inclusief denken’. Dit boek is een pleidooi voor een denkpatroon, waarin de ander niet langer als tegenstander gezien wordt, maar als de persoon, wiens welzijn de enige garantie is voor het eigen geluk.

Eén huis en één veld voor iedereen

Paul Schenderling is econoom en mede-auteur van de boeken *Hoe handel ik eerlijk* en *Leven na de groei*. Voor zijn toekomstvisie laat hij zich inspireren door het sociaal visioen van Jesaja. Onlangs hield hij in Driebergen hierover een gloedvol verhaal, waarmee hij zoveel mogelijk mensen in beweging wil krijgen om anders te gaan leven. Als we positief kiezen voor 'genoeg om van te leven', dan stelt hij ons tevredenheid, dankbaarheid, rust en vreugde in het vooruitzicht.

Marjolein
Tiemens-Hulscher
workshopleider
bij GroenGeloven

Bij Jesaja lezen we over een sociaal visioen dat je kunt zien als een bijbelse economische ethiek. Paul Schenderling vat Jesaja 5 samen in één zin. "Een rechtvaardige economie biedt één huis en één veld voor iedereen." Hierin staat het huis als symbool voor arbeid, want het huis is het meest arbeidsintensieve goed in een economie. Niet zo gek als je je beseft dat het woord economie stamt van het Griekse woord *Oikos*, dat huis betekent. Een huis hebben betekent in de visie van Jesaja dat je de vruchten kunt plukken van je eigen arbeid. Kun je dit niet, dan woon je in een krot. Pluk je de vruchten van andermans arbeid, uitbuiting, dan woon je in een paleis. In het visioen van Jesaja bestaan geen krotten en paleizen. Het veld staat symbool voor de vruchten van de aarde. Iedereen heeft recht op een proportioneel deel daarvan. Let wel, dat geldt ook voor de toekomstige generaties!

Eén wijnstok voor ieder, dat is genoeg om van te leven.

Zoet en bitter

Schenderling wijst ons op een omdraaiing in de economie. Wat we zoet noemen, is bitter en vice versa. We noemen economische groei nog steeds zoet, nodig voor het draaiende houden van BV Nederland. Maar de consequenties hiervan zijn bitter. Als iedereen op de aarde zou leven zoals we in Nederland doen, dan hebben we drie en een halve aardbol nodig. Dat betekent dat we op dit moment de aarde vervuilen en uitputten. Ons gebruik moet terug naar één aardbol. Dan zijn we in lijn met wat Jesaja bedoelt met één veld. Het lukt ons niet om de milieu-impact van onze consumptie en ons handelen te verkleinen. Alle milieuwinst die we boeken met het toepassen van nieuwe technologieën, wordt weer tenietgedaan door de toename van consumptie (Paradox van Jevon).

Plekken in de woestijn

Zaken waarover soms laatdunkend gesproken wordt (bitter) kunnen juist zoet zijn, omdat ze de milieu-impact wel verlagen en tegelijk de sociale binding versterken. Schenderling noemde als voorbeelden de buurt-composthoop in Amersfoort, het op de fiets naar het werk gaan, ook als het regent, spullen repareren, rondgaan met tassen met tweedehands kleding. Voor hem zijn dit plekken in de woestijn waar de boomgaard ontstaat.

In de bijbel staat de woestijn symbool voor een periode waarin de mensen te maken krijgen met de bittere consequenties van hun keuzes. Het is een overgangperiode naar betere tijden. Er is hoop, een visioen. De woestijn eindigt niet met een punt, maar met een komma. Er zal 'woestijn' zijn, 'totdat uit den hoge de geest over ons wordt uitgestort: dan wordt de woestijn een boomgaard, en de boomgaard wordt als een woud beschouwd.' (Jes. 32, 15). De profeet Micha, tijdgenoot van Jesaja, zegt dan dat ieder zal zitten onder zijn wijnstok (Micha 4, 4). Eén wijnstok voor ieder, dat is genoeg om van te leven. Wat gebeurt er als we zullen zitten onder de wijnstok? Als we ervoor kiezen om te leven van genoeg?

Jesaja belooft dan een toegift van vrede en rust. 'En de gerechtigheid brengt vrede voort, rust en

veiligheid zijn haar vruchten. Dan woont mijn volk in een gebied van vrede, een veilige woonplaats, een oord van ongestoorde rust.' (Jes. 32, 17-18).

Rust en vreugde

Schenderling vertelt over wat het hem en zijn gezin heeft gebracht door radicaal te kiezen voor 'leven van genoeg'. De eerste paar jaar waren best puzzelen. Om de milieu-impact van spullen te verlagen wilden ze spullen die lang meegaan, van goede kwaliteit, maar die zijn over het algemeen duurder. Gaandeweg merkten hij en zijn vrouw dat ze twintig procent van de inkomsten overhielden. Dus konden ze beiden minder gaan werken. Dit bracht rust, minder stress, meer tijd voor gezin, familie, vrienden, kerk enzovoort. Hij werd een meer tevreden en dankbaarder mens, door bewust te genieten van wat je toevallt en de werkelijk belangrijke en mooie dingen in het leven aandacht te kunnen geven. Kortom, de keuze om te leven van genoeg heeft hem en zijn gezin veel vreugde gebracht.

Van individu naar samenleving

In het nieuwe boek *Leven na de groei* maakt Schenderling, samen met vele andere auteurs, de vertaalslag naar 'de grote economie'. Deze moet drastisch veranderen. Hoe zou een samenleving eruitzien als niet steeds meer consumptie en economische groei centraal staat, maar de kwaliteit van leven. Hoe kunnen we de omslag maken van kwantitatieve groei naar kwalitatieve groei; persoonlijke groei, sociale groei, culturele groei en groei van biodiversiteit. Het belangrijkste instrument daarvoor is volgens Schenderling de verschuiving van belasting op arbeid naar belasting op consumptie. Alleen zo kunnen we de consumptiegroei beperken.

Schenderling heeft een bemoedigend verhaal. Het is mooi hoe hij als econoom en christen het sociaal visioen Jesaja handen en voeten geeft voor de huidige, toekomstige, economie. Hij besloot zijn lezing met: "Gelukkig ben je als je zaait overal waar water is" (Jes. 32, 20). Hiermee spoort Jesaja ons aan om elke mogelijkheid, hoe klein ook, te benutten. Initiatieven die nu onbeduidend lijken, en waar soms laatdunkend over wordt gesproken,

kunnen over twintig of dertig jaar zomaar een belangrijke bijdrage blijken te zijn geweest, gericht op verandering van denken en cultuur. Laten we ons daaraan vasthouden en blijven zaaien. ◀

De keuze om te leven van genoeg heeft Paul Schenderling en zijn gezin veel vreugde gebracht.

Dit artikel is met toestemming overgenomen van de website www.groengeloven.com die wil inspireren tot 'duurzaam doen'.

Vijf stappen naar een kleinere voetafdruk

1. Koop maximaal drie kledingstukken per jaar (tweedehands mag onbeperkt).
2. Gebruik al je elektrische apparaten minstens zeven jaar (mobiel, waterkoker, wasmachine, laptop...).
3. Vlieg niet, of maximaal één keer per drie jaar.
4. Eet zoveel mogelijk plantaardig en nog concreter: maximaal één keer per week zuivel of vlees.
5. Rij niet met de auto en als het dan toch moet met een deelauto (ofwel door een van de bestaande initiatieven of door samen met vrienden, burens of familie je auto te delen).

Janusz Korczak: het kind centraal

Vanaf nu starten we in *Vredesspiraal* met de nieuwe rubriek *Pacifisme in Praktijk* waarbij we een portret van een pacifist combineren met een voorbeeld van pacifisme in de praktijk. We beginnen met de visie van Janusz Korczak op het effect van oorlog(sbeelden) op kinderen.

Arie de Bruin
voorzitter Janusz
Korczak Stichting

Nu de oorlog steeds dichterbij komt, rijst de vraag: welk effect heeft het zien van de beelden uit Oekraïne op onze kinderen. En hoe moeten wij daar als opvoeders, ouders en grootouders mee omgaan? De Joods-Poolse pedagoog-kinderarts Janusz Korczak (1878-1942) maakte diverse oorlogen in zijn leven van dichtbij mee. Tot drie keer toe werd hij als jonge arts opgeroepen om dienst te doen als militair arts. In 1905 in de Russisch-Japanse oorlog, in 1914 in de Eerste Wereldoorlog en in 1919 in de Pools-Russische grensoorlog. Hij schrijft: 'Pas in het hospitaal begrijp je wat oorlog is.' En verder: '...zoveel levens worden vernietigd en zoveel harten worden tot stilstand gebracht en het kind wordt met onmenselijk geweld uit de lente van zijn leven verdreven.'

Korczak wordt
grondlegger van
de rechten van
het kind.

Volwaardige mensen

Hij neemt zich voor zijn leven in dienst te stellen van kinderen en richt een weeshuis op voor

kinderen die aan hun lot zijn overgelaten. Niet alleen in oorlogssituaties, maar ook door andere misstanden. Hij schrijft: 'Ik heb gewonden gezien met de handen aan flarden, opengereten buiken... Maar ik verzeker jullie: het ergste wat men kan zien is een dronkaard die zijn hulpeloze kind slaat, of een kind dat zijn beschonken vader smeekt...' In zijn weeshuis geeft hij kinderen naast verzorging ook rechten. Hij wordt grondlegger van de rechten van het kind. Kinderen zijn volwaardige mensen, subjecten en geen objecten in de wereld van volwassenen.

Veel kinderen die in het weeshuis komen, hebben al een hard leven achter de rug. Als wees zijn zij geconfronteerd met de dood. Sommigen hadden daarna niemand meer om op terug te vallen en werden gedwongen om als straatkind overleven.

Wat deze kinderen in de eerste plaats nodig hebben is iemand op wie zij kunnen vertrouwen, iemand waar zij terecht kunnen met hun vragen, hun angsten en hun twijfels. Iemand die hen met respect behandelt, die onvoorwaardelijk van hen houdt.

Ook kinderen lijden

Als onze kinderen bij het zien van oorlogsbeelden uit Oekraïne of Ethiopië al angstig worden en allemaal vragen hebben, stel je dan eens voor hoe het moet zijn voor kinderen die het niet alleen op televisie hebben gezien, maar met hun eigen ogen en die ook nog eens verschrikkelijke vlucht-ervaringen kennen.

Het is naïef om te denken dat voor kinderen de wereld alleen maar mooi is. Ook zij ervaren in allerlei situaties de gebrokenheid van ons bestaan, ook zij kennen angst, ook zij lijden. Korczak schrijft daarover: 'Een kind kan verschrikkelijk eenzaam zijn in zijn lijden. Een kind wil ernstig genomen worden, verlangt vertrouwen, aanwijzingen en raadgevingen.'

En verder: 'Het verlangt slechts dat de last niet te zwaar weegt, dat zijn schouders die last kunnen dragen, dat het begrip zal vinden wanneer het in onzekerheid verkeert, wanneer het uitglijdt of wanneer het vermoeid blijft staan om naar adem te happen.'

Perspectief bieden

Vanaf 1939 kwam de oorlog in alle hevigheid op Korczak en de kinderen af. Toen het (Joodse) weeshuis naar het ghetto van Warschau moest, werd de situatie steeds moeilijker. Korczak en zijn medewerkers probeerden het dagelijks leven zo normaal mogelijk te laten zijn. De vaste regels voor opstaan, school, maaltijden, corvee, gezondheidsinspecties, kinderraad... alles ging door.

Korczak deed er alles aan om de kinderen perspectief te bieden en niet bij de pakken neer te zitten. Hoop doet leven, dus moet je de kinderen altijd die hoop bieden, ook al ben je dat zelf zo nu en dan kwijt. Daarom ging het onderwijs gewoon door en stimuleerde hij kinderen in hun ontwikkeling. Altijd zocht hij wegen om kinderen niet alleen hoop te bieden, maar ook 'handelingsperspectief'. Dit deed hij door in het weeshuis voorstellingen te geven, door en voor de kinderen zelf: muziekvoorstellingen, poppenkast, toneel, sport. Regelmatig organiseerde hij 'openbare voorstellingen' waarbij andere bewoners van het ghetto welkom waren.

Wees niet bang

Maar hij ontkende de realiteit niet. Toen hij besefte dat er geen ontkomen meer aan was en ook de kinderen van het weeshuis zouden worden weggevoerd, maakte hij met de kinderen een voorstelling over een jongetje van elf jaar dat ernstig ziek was en wist dat hij ging sterven. Zo bereidde hij zijn kinderen voor op het onontkoombare...

Op 4 augustus 1942, de avond voor de dag dat zij weggevoerd zouden worden, kwam er een Duitse officier die Korczak het bevel gaf dat de kinderen de volgende morgen klaar moesten staan. Korczak zei tegen de kinderen:

'Morgen gaan wij op reis, met een trein. Doe je beste kleren aan en neem het liefste en mooiste mee wat je wil, een pop of je dagboekje... We weten niet waar we naar toe gaan, waar zij ons zullen brengen. We gaan naar het beloofde land. Wees niet bang, wij gaan met jullie mee, vertrouw op ons.' Hij kon het niet over zijn lippen krijgen om hen te vertellen dat ze de volgende dag vergast zouden worden, hoewel hij zeker wist dat dat ging gebeuren.

Wanneer onze kinderen geconfronteerd worden met de oorlogsbeelden uit Oekraïne is het antwoord van Korczak: 'Een kind wil ernstig genomen worden, verlangt respect en vertrouwen!' ◀

Ook kinderen
ervaren in allerlei
situaties de
gebrokenheid
van ons bestaan.

Meer lezen over Janusz Korczak?

- www.korczak.nl.
- Görtzen, R., *Janusz Korczak – arts en kinderboekenschrijver*. Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2017.
- Janusz Korczak Stichting, *Het recht van het kind op leven en dood*. Uitgeverij Narratio, Gorinchem, 2015.
- Korczak, J., *Hoe houd je van een kind*. Uitgeverij Bijleveld, Utrecht, 1985.
- Korczak, J., *Dagboek, in het ghetto van Warschau*. Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2001.

“Geweld brengt nooit vrede”

Paus Franciscus heeft de keuze bevestigd van de Syrisch Katholieke Kerk, om Pater Jacques Mourad van de Orde van Mar Musa, Syrië, tot aartsbisschop van Homs-Hama-Nebek te benoemen. Op 3 maart 2023 zal hij gewijd worden tot bisschop.

Yosé Höhne
Sparborth

Vanaf 2016 leefde ik altijd samen met Pater Jacques Mourad als ik in Sulaymaniyah/Irak in hun klooster 'Maria Maagd' verbleef. Op 5 april 2017, anderhalf jaar nadat moslims hem bevrijdden uit de gevangenschap bij IS, vraagt Pater Jacques Mourad me om een video te maken met hem (deze is op te vragen bij *Kerk en Vrede*. Mourad wilde hem niet online hebben).

Stop de oorlog

Behalve ontstemming over het Europese spreken over christenvervolging door moslims in deze regio, houdt hij een hartstochtelijk pleidooi tegen oorlog en wapenhandel: “Ik vraag de mensen in Europa, in de verdere wereld, in deze tijd met al dit lijden, slachtoffer, vluchtelingen, verdwijningen... ik vraag alle mensen van goede wil, met een goed hart, wees duidelijk in je positie. We hebben mensen nodig die staken als het om oorlog gaat, mensen die tegen de oorlog zijn. We hebben genoeg van oorlog in de wereld. We zijn uitgenodigd om het geweld te stoppen, om onze landen te laten stoppen met het produceren van wapens. Want voor de toekomst van de wereld werkt het niet. We gaan naar een slechte toekomst als we hiermee doorgaan. Het is niet logisch, het is genoeg! Als we landen bombarderen waar problemen zijn, dan gooien we olie op het vuur! De wapens kunnen geen vrede brengen. Geweld brengt nooit vrede. We moeten ons bekeren om meer humaan te worden, rechtvaardig, met onszelf, met onze familie, met ons land. We zijn uitgedaagd iets te doen. Iedereen kan iets doen.”

Dictatuur Arabische staten

Mourad: “Ik zou er de voorkeur aan geven om te leven onder de dictaten van IS, liever dan onder de dictatuur van de Arabische staten,

die hun hele bevolking onderdrukken. Mij bevreemdt het dat de Europese landen die zich democratisch noemen, zo intensief samenwerken met deze dictatoriale Arabische regeringen. De mensen van Europa, Amerika, Australië, kiezen niet echt voor democratie. (...) Wij zeggen: “Als het je buurman niet goed gaat, ben jij niet goed.” ◀

Wie is Jacques Mourad?

De Syrisch-katholieke monnik Jacques Mourad was overste van het klooster Mar Elia in Syrië. Op 21 mei 2015 werd hij in de stad Qaryatayn door IS ontvoerd. Hij overleefde vijf maanden gevangenschap in Raqqa en Qaryatayn. Hij werd door moslimvrienden bevrijd.

Sinds zijn bevrijding zet hij zich onvermoeibaar in voor vrede en interreligieuze dialoog in Irak en Syrië. Jacques Mourad is nu verbonden met het Mar Musa-klooster Maria Aladhra in Sulaymaniyah, binnen het bisdom Kirkuk/Sulaymaniyah.

Verzet blijft nodig

Van eind 2001 tot begin 2004 woonde ik in het Vredescentrum Volkel, een gekraakte boerderij naast de vliegbasis waar Amerikaanse kernwapens zijn gestationeerd. We organiseerden allerlei acties, waaronder 'burgerinspecties' op de basis, die toen vooral in het teken van de Irak-oorlog stonden: gevoerd op basis van leugens over het hebben van massavernietigingswapens, terwijl die hier daadwerkelijk liggen!

De acties op en rond de vliegbasis resulteerden in vele arrestaties en daaropvolgende rechtszaken. Dit was deels een bewuste strategie: zo konden we de aanwezigheid van kernwapens in strijd met internationaal recht aan de kaak stellen en acties in de rechtszaal een vervolg geven. Een hoofdrol was daarbij weggelegd voor de aan het Tribunaal voor de Vrede verbonden advocaten – in het bijzonder Erik Hummels, Nico Steijnen en Meindert Stelling – die ons bijstonden met felle, maar juridische verfijnde pleidooien over de illegaliteit van kernwapens en het recht, zo niet de plicht, in verzet te komen.

Onwil rechtspraak

In die strafzaken stuitten we stevast op de onwil van rechters om recht te spreken. Altijd maakten die er zich vanaf met varianten op de stelling dat de regering vrij is om beleid te voeren met betrekking tot kernwapens en dat het niet aan rechters is zich daarin te mengen. Tegen diezelfde onwil liepen dezelfde advocaten ook aan in talloze procedures die zij tegen de staat voerden.

Eind vorig jaar werd het Tribunaal voor de Vrede opgeheven. Men zag eigenlijk geen zinvolle juridische mogelijkheden meer om nieuwe processen te starten en kampte, zoals zoveel vredesorganisaties, met afnemende capaciteit aan vrijwilligers en achterban.

Een logisch besluit, maar het voelt wel als een gemis. Zeker in deze tijden, waarin het gevaar van kernwapens weer zo duidelijk wordt.

Moderniseringsslagen

Dit jaar werden of worden – de openheid erover blijft minimaal – de verouderde bommen op Volkel vervangen door een nieuw, 'beter inzetbaar' type. Dat is in lijn met de moderniseringsslagen die nagenoeg alle kernwapenstaten maken en die tot een forse verlaging van de inzetdrempel leiden op basis van het volslagen van realiteitszin gespeende idee dat een beperkt kernwapenoorlogje mogelijk is.

Tel daarbij op: de dreiging van Poetin om kernwapens in te zetten om meer NAVO-betrokkenheid bij de Oekraïne-oorlog af te schrikken, het weer centraler stellen van mogelijk kernwapengebruik in de strategie van die NAVO, de afbraak van een stelsel van verdragen tussen met name de VS en Rusland over wapenbeheersing en ontwapening, het door alle kernwapenstaten negeren van het internationale kernwapenverbod en de stagnatie in nucleaire ontwapening in het algemeen.

Risico nucleaire vernietiging

Niet voor niets stelde het gezaghebbende Bulletin of Atomic Scientists de Doomsday Clock begin 2022 al dat het risico op nucleaire vernietiging nog nooit zo groot was, ook niet op het hoogtepunt van de Koude Oorlog. Het afgelopen jaar heeft daar zeker geen verbetering in gebracht. Waar de juridische actiemogelijkheden voorsnog dus uitgeput lijken, blijft verzet, bijvoorbeeld tegen de komst van die nieuwe bommen, hard nodig. Dat kan bijvoorbeeld door deel te nemen aan het Vredeskamp (zie: <https://noelhuis.nl/peace-camp-volkel-2023>) dat het Jeannette Noëlhuis in augustus bij Volkel organiseert.

Mark Akkerman

Demonstraties bij militaire vliegbasis Volkel.

David Grossman:

Verbinder in een verdeelde wereld

Afgelopen november werd de Erasmusprijs 2022 uitgereikt aan de Israëlische schrijver David Grossman (Jeruzalem, 1954). Het thema van de prijs luidde 'Verbinders in een verdeelde wereld.' Volgens de Stichting Erasmusprijs vol doet Grossman als geen ander aan deze typering. In zijn werk wil hij de mens van binnenuit begrijpen, en de ander liefdevol bezien over grenzen van oorlog en geschiedenis heen.

Margreet
Hogeterp

Grossman staat bekend als vredesactivist, is kritisch over de Israëlische strijd met de Palestijnen en riep in augustus 2006 samen met collega-schrijver Amos Oz regeringsleider Ehud Olmert op om de aanvallen op Libanon te staken. Twee dagen later sneuvelde Grossmans op een na oudste zoon in dezelfde Israëlisch-Libanese oorlog, terwijl hij schreef aan een roman over een vrouw die bang was haar zoon te verliezen in de oorlog. In een interview zegt hij daarover: "Wat gebeurde, gebeurde. Na de zeven dagen *lamenti* ben ik weer gaan schrijven. Ik weet geen andere manier van omgaan met de wereld. Ik begrijp de wereld dóór mijn schrijven."

Pijnlijke onderwerpen

Grossmans romans kennen veelal een complexe structuur en behandelen typisch Joods-Israëlische thema's als de Holocaust en de Palestijnse kwestie. Hij raakt pijnlijke onderwerpen aan, op een vaak uiterst confronterende manier. "Ik acht het de taak van de schrijver om een vinger op de zere plek te leggen, om op een nieuwe manier, in een taal waarvoor de lezer zich nog niet heeft leren afschermen, te beschrijven hoe gecompliceerd de bestaande situatie is", zo stelt hij. Grossman probeert 'de ander' steeds van binnenuit te begrijpen. Een centraal thema in zijn werk is onrechtvaardigheid, als politieke conditie maar ook als psychologische obsessie.

De wereld helen

Bij de uitreiking van de Erasmusprijs sprak Grossman de volgende woorden: "Dames en heren, beste vrienden, het thema van de Erasmusprijs is dit jaar 'Mending a Torn World'.

Dat is ook een tweeduizend jaar oud joods begrip. Ik weet niet of Erasmus van Rotterdam het heeft gekend, maar zijn leefwijze en manier van denken waren er zeker op gericht en waren in de geest ervan. *Tikoen olam*, 'het helen van de wereld', beschrijft een essentieel onderdeel van de joodse identiteit: het streven en de plicht onze wereld te verbeteren; een gevoel van morele verantwoordelijkheid tegenover alle mensen, joods of niet-joods; en de zorg voor sociale rechtvaardigheid en voor het milieu.

Kon ik maar zeggen dat de laatste Israëlische verkiezingsuitslag uiting geeft aan zulke humane, egalitaire, morele standpunten. Dat is niet zo. Toch herinner ik mezelf er telkens weer aan dat er in Israël nog altijd veel mensen zijn voor wie wanhoop aan verandering geen optie is. Voor wie apathie en escapisme een luxe zijn die ze zich kunnen noch willen veroorloven. Wij zijn er. Ook al heeft onze partij verloren, onze overtuigingen en waarden zijn niet verslagen. Ze zijn nu zelfs crucialer dan ooit."

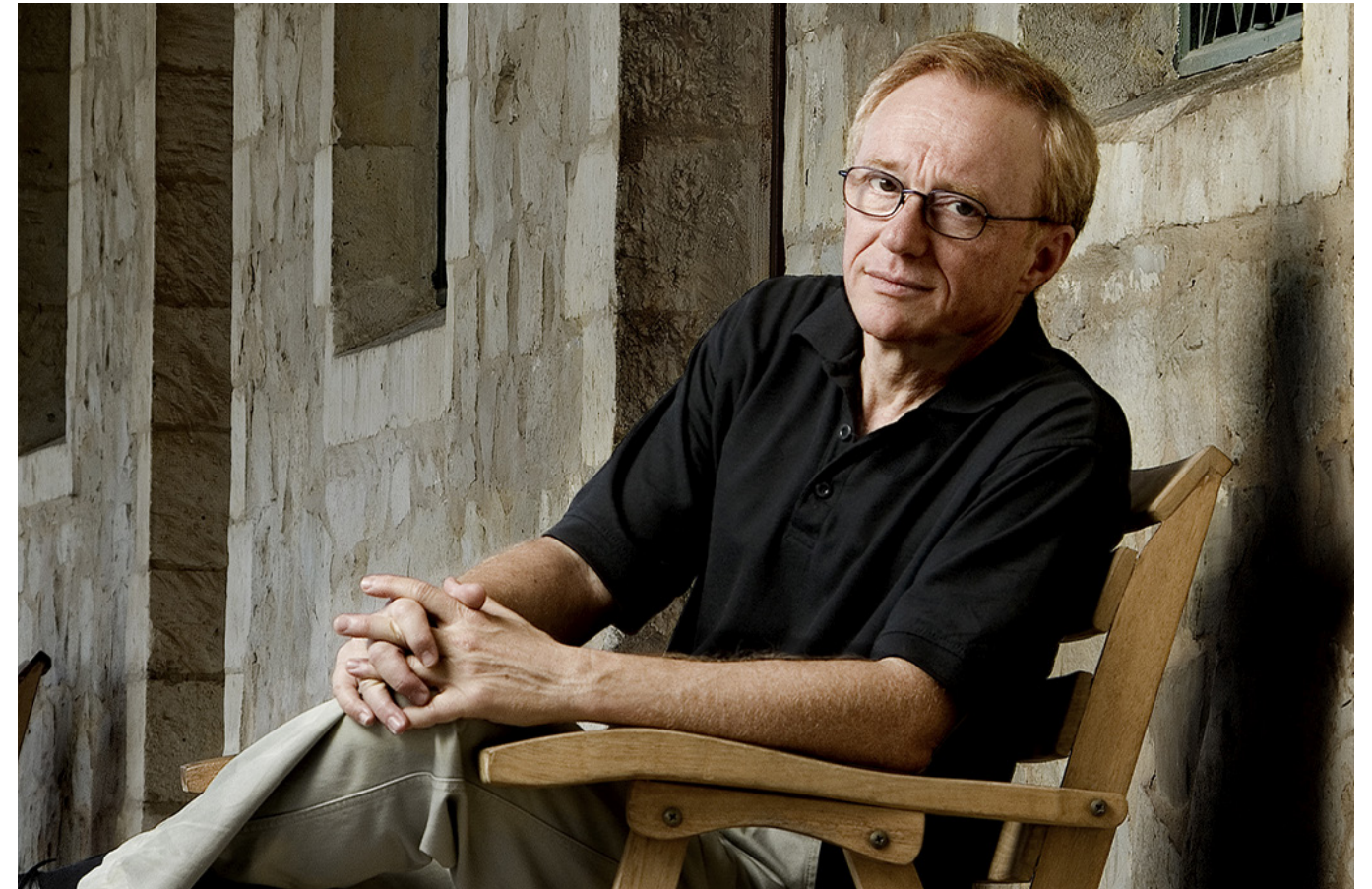
Ik en de wereld

"Misschien kent u de anekdote over de Amerikaan die tijdens de Vietnamoorlog elke vrijdag een paar uur tegenover het Witte Huis stond met een protestbord tegen de oorlog. Op een dag stapte een journalist op hem af en vroeg met een spottend glimlachje: 'Denkt u nu echt dat u de wereld zult veranderen door hier te staan?' 'De wereld veranderen?', vroeg de man verbaasd. 'Ik ben er helemaal niet op uit de wereld te veranderen. Ik wil alleen niet dat de wereld mij verandert.'

Als iemand die al zijn hele leven in een rampgebied woont, weet ik hoe gemakkelijk je kunt zwichten voor 'de wereld', dat wil zeggen, voor cynisme, apathie en wanhoop. En vandaar is het maar een korte weg naar religieus fanatisme, nationalisme en fascisme."

Vrije geest

"Als ik denk aan een echt vrije geest, die voor mij een voorbeeld kan zijn in de strijd tegen de wanhoop, dan denk ik aan een joods-Nederlandse vrouw die hier in Amsterdam woonde tijdens de Tweede Wereldoorlog en de Sjoa: aan Etty

Hillesum. De moedige vrouw met de ontblote ziel, die vrijwillig naar concentratiekamp Westerbork ging en uiteindelijk in Auschwitz is vermoord. Etty Hillesum slaagde erin een vrije vrouw te blijven, ook onder de zwaarste slavernij. Haar hele wezen was een streven tegen de zwaartekracht van de wanhoop. Aldus schreef ze in haar dagboek: *'s Nachts, als ik daar zo lag op m'n brits, temidden van zachtjes snurkende, hardop dromende, stilletjes huilende en woelende vrouwen en meisjes, die overdag zo dikwijls zeiden: 'we willen niet denken', 'we willen niet voelen, anders worden we gek', dan was ik soms van een eindeloze vertederling en lag wakker (...) en dacht: laat mij dan het denkende hart van deze barak mogen zijn. Ik wil het weer zijn. Ik zou het denkende hart van een heel concentratiekamp willen zijn.'*

Het denkende hart

"Wij allen, hier in deze zaal, leven momenteel in veel betere en gunstiger omstandigheden dan die waarin Etty Hillesum deze regels schreef. Toch weten wij ook allemaal dat we elk moment kunnen geraken in een situatie waarin we de vrijheid kwijt zijn, omringd zijn door willekeur en tirannie, door de ziekten van racisme, nationalisme en fanatisme, door barbaars en bruut gedrag, zoals Rusland nu tentoonspreidt tegenover Oekraïne, de agressie die dezer dagen de wereld in gevaar brengt.

Als een dergelijk moment aanbreekt, als in een situatie die we ons nu moeilijk kunnen voorstellen de wereld om ons heen ooit in elkaar stort, zoals nu niet ver hiervandaan miljoenen Oekraïense burgers overkomt – zullen we het ons dan herinneren? Zullen we ook dan in staat zijn die persoonlijke, heldhaftige rebellie trouw te blijven en niet op te houden het voelende, wijddopen, ontblote hart te zijn, en niet op te houden te denken? Het denkende hart te zijn. Telkens weer, het denkende hart."

Een ware humanist

De jury noemt Grossman net als Erasmus "een ware humanist: hij laat ons de mens zien, naakt en feilbaar, even goddelijk als monsterlijk". Herman Meijer presenteerde afgelopen november zijn boek *Blijf bij je bevrijder* (het nieuwste deel uit de VTM-theologenserie over dr. Rochus Zuurmond) en sloot af met een citaat van David Grossman: 'Ik lees Bijbel en sluit me aan bij de keten van mensen die dat door de eeuwen heen hebben gedaan. Maar wat ik niet begrijp van religieuze mensen die religieuze oorlogen voeren, is dat zij dat doen terwijl ze geloven dat de mens geschapen is naar het beeld van God. Hoe kunnen ze dit beeld dan vernietigen? Zij zouden de humanisten bij uitstek moeten zijn.' ◀

Grossman probeert 'de ander' steeds van binnenuit te begrijpen.

Vrede heeft vrouwen nodig

Vrouwen lijden in oorlog en conflict op een heel eigen manier, verschillend van mannen. Is er daarom een typisch vrouwelijke benadering mogelijk van vrede en solidariteit? Het standbeeld van de 'Onbekende Oorlogsvrouw' dat een paar jaar geleden in Leuven werd onthuld, beantwoordt deze vraag positief. Omwille van hun bijzondere situatie en kwetsbaarheid in oorlog en conflict kunnen vrouwen een belangrijke bijdrage leveren aan vrede en solidariteit: vrouwenkracht is vredesmacht.

Leuvense
Vredesbeweging

Terwijl mannen (als groep) tijdens een conflict worden gezien als soldaten en krijgers, als diegenen die de staat verdedigen in de publieke sfeer, worden vrouwen (eveneens als groep) beschouwd als belangrijk voor de reproductie van 'de eigen soort/ het eigen volk' en voor de bescherming van kinderen, huis en haard. Dat vrouwen verkracht worden tijdens de oorlog is van symbolische en strategische betekenis: verkrachting van vrouwen betekent een trefzekere slag toebrengen aan de vijand: aan mannen en aan de groep als dusdanig. Dergelijke verkrachtingen zijn vaak een groepsfenomeen, dat kan uitgroeien tot georganiseerde oorlogsmisdaad, zoals recente gebeurtenissen in Afrika en ex-Joegoslavië aantonen. Een misdaad die door het Internationaal Strafhof als dusdanig is erkend.

Vrouwen zijn onmisbaar

Vrouwen verliezen hun zonen en partners als gevolg van oorlog en conflict. Ook daarom zijn zij de eersten om oorlog te vermijden, te protesteren tegen gewapend conflict, militarisme en patriarchale systemen en te werken aan duurzame vrede (denk aan de Vrouwen in het Zwart, de Soldatenmoeders van Sint-Petersburg, de moeders van de Plaza de Mayo, en recentelijk de Muur van Moeders tegen etnisch geweld in de Verenigde Staten, Women International League for Peace and Freedom e.a.). Vrouwen zijn onmisbaar in het proces van duurzame vredesopbouw. Zonder vrede en rechtvaardigheid is er geen duurzame ontwikkeling mogelijk.

Niet alleen slachtoffers

Vrouwen vormen een enorme (te weinig aan-geboorde) kracht om aan conflictpreventie en vredesopbouw te doen. Als een duidelijk teken van dit rijke gedachtegoed staat de 'Onbekende Oorlogsvrouw' als een alter ego naast de 'Onbekende Soldaat'.

Toch is het standbeeld van de 'Onbekende Oorlogsvrouw' geen gedenkteken aan een of andere oorlog, maar eerder de uitdrukking van een ideaal: laat ons samen, vrouwen en mannen, wereldwijd, werken aan een duurzame vrede. Het beeld is tevens een sterke oproep aan alle vrouwen om zich te verenigen en te werken aan vreedevolle oplossingen van conflicten en aan conflictpreventie.

We beschikken over belangrijke internationale documenten en afspraken in dat verband: resolutie 1325 van de VN Veiligheidsraad en haar negen opvolgingsresoluties verbinden de VN-lidstaten (ook Nederland) om vrouwen niet alleen als slachtoffers van oorlog en conflict te zien, maar ook en zelfs in de eerste plaats als legitieme en volwaardige deelneemsters aan vredesonderhandelingen en vredesopbouw. Jaarlijks moeten lidstaten rapporteren hoe zij aan deze resoluties en aan dat hoopvolle idee concreet gestalte geven: Vrede heeft Vrouwen nodig.

Hoop en geloof

Een concreet initiatief, dat al jarenlang wereldwijd wordt georganiseerd (in het kader van het Beijing Platform for Action) zijn de Vrouwen-Vredesmarsen, waarin vrouwen twee (gerelateerde) boodschappen brengen: geweld is gender-bepaald en oorlog en conflict zijn geworteld in sociale ongelijkheid, gebrek aan rechtvaardigheid, uitbuiting en patriarchale organisatie van de maatschappij.

Vrouwen zijn wereldwijd de grootste slachtoffers van armoede en geweld. Vrouwen willen rechtvaardigheid en vrede. Alleen dan kunnen we bouwen aan een duurzame samenleving. Het Leuvense standbeeld van de 'Onbekende Oorlogsvrouw', vertelt dit verhaal van hoop en geloof in een toekomst van vrede. ◀

Exbrigade-generaal Erich Vad:

“Zonder doelen zijn wapenleveranties puur militarisme”

Erich Vad is een Duitse exbrigade-generaal. Van 2006 tot 2013 was hij de militaire beleidsadviseur van bondskanselier Angela Merkel. Hij is een van de weinige stemmen die zich al vroeg publiekelijk uitsprak tegen wapenleveranties aan Oekraïne, zonder enige politieke strategie of diplomatieke inspanningen. Nog steeds spreekt hij een ongemakkelijke waarheid.

Annika Ross
redacteur
bij Emma

Meneer Vad, wat vindt u van de levering van de veertig marters aan de Oekraïne die kanselier Scholz heeft beloofd?

“Dit is een militaire escalatie, ook in de perceptie van de Russen – ook al is de meer dan veertigjaar oude marter geen wondermiddel. We gaan van een glijbaan. Dit zou een eigen momentum kunnen ontwikkelen dat we niet langer kunnen beheersen. Natuurlijk was en is het juist om Oekraïne te steunen en natuurlijk is de aanval van Poetin niet in overeenstemming met het internationale recht – maar nu moeten de gevolgen eindelijk worden overwogen!”

En wat kunnen de gevolgen zijn?

“Er is geen realistische definitie van de eindtoestand. Wil je onderhandelingsbereidheid bereiken met de leveringen van de tanks? Wil je Donbass of de Krim heroveren? Of wil je Rusland volledig verslaan? Zonder een algemeen politiek en strategisch concept zijn wapenleveranties puur militarisme.”

Wat betekent dat?

“We hebben een militair operationele patstelling, die we militair niet kunnen oplossen. Dat is overigens ook de mening van de Amerikaanse stafchef Mark Milley. Hij zei dat de militaire overwinning van Oekraïne niet te verwachten is en dat onderhandelingen de enige mogelijke manier zijn. Al het andere is een zinloze verspilling van mensenlevens.”

Generaal Milley zorgde met zijn uitspraak voor veel opschudding

in Washington en kreeg ook in het openbaar veel kritiek.

“Hij sprak een ongemakkelijke waarheid. Een waarheid die trouwens bijna nooit in de Duitse media werd gepubliceerd. Het interview met CNN's Milley kwam nergens groter naar voren, terwijl hij de stafchef is van onze westerse grootmacht. Wat er gaande is in Oekraïne is een uitputtingsslag. En eentje met inmiddels bijna 200.000 gesneuvelde en gewonde militairen aan beide kanten, met 50.000 burgerdoden en met miljoenen vluchtelingen. Milley trok een parallel met de Eerste Wereldoorlog die niet trefender kon zijn. Tijdens de Eerste Wereldoorlog leidde de zogenaamde 'Bloedmolen van Verdun', een ware uitputtingsslag, tot de dood van bijna een miljoen jonge Fransen en Duitsers. Toen vielen ze voor niets. De weigering van de strijdende partijen om te onderhandelen heeft dus geleid tot miljoenen extra doden. Deze strategie werkte toen militair niet – en zal vandaag ook niet werken.”

Ook u bent aangevallen omdat u opriep tot onderhandelingen.

“Ja, net als de inspecteur-generaal van de Duitse strijdkrachten, generaal Eberhard Zorn, die net als ik waarschuwde voor het overschatten van de regionaal beperkte offensieven van de Oekraïners in de zomermaanden. Militaire experts – die weten wat er speelt bij de geheime diensten, hoe het er op de grond aan toe gaat en wat oorlog echt inhoudt – worden grotendeels uitgesloten van het discours. Ze passen niet in de meningsvorming van de media. We ervaren grotendeels een mediasynchronisatie die ik in de Bondsrepubliek nog nooit heb meegemaakt. Dit is pure opinievorming. En niet namens de staat, zoals bekend van totalitaire regimes, maar uit pure zelfredzaamheid.”

U wordt over de hele linie aangevallen door de media, van Bild, FAZ tot Der Spiegel, en met hen de 500.000 mensen die de open brief aan de kanselier, geïnitieerd door Alice Schwarzer, ondertekenden.

Foto:
Het standbeeld 'Onbekende Oorlogsvrouw' in Leuven is een initiatief van de Leuvense Vredesbeweging. De beeldhouwster is Liliane Versluys.

“Zo is het. Gelukkig heeft Alice Schwarzer haar eigen onafhankelijke medium om dit discours überhaupt te kunnen openen. Het zou waarschijnlijk niet hebben gewerkt in de toonaangevende media. De meerderheid van de bevolking is al geruime tijd tegen verdere wapenleveringen, zo blijkt ook uit een recent onderzoek. Hiervan wordt echter niets gemeld. Er is grotendeels geen eerlijke, open discussie meer over de oorlog in Oekraïne, en dat vind ik erg verontrustend. Dat laat me zien hoeveel gelijk Helmut Schmidt had. In een gesprek met bondskanselier Merkel zei hij: “Duitsland is en blijft een bedreigde natie.”

Hoe beoordeelt u het beleid van de minister van Buitenlandse Zaken?

“Militaire operaties moeten altijd gepaard gaan met pogingen om politieke oplossingen te bewerkstelligen. De eendimensionaliteit van het huidige buitenlands beleid is moeilijk te verdragen. Ze is erg gefocust op wapens. De hoofdtaak van het buitenlands beleid is en blijft diplomatie, belangenverzoening, begrip en conflictbeheersing. Dat mis ik hier. Ik ben blij dat we eindelijk een minister van Buitenlandse Zaken in Duitsland hebben, maar het is niet genoeg om alleen oorlogs-retoriek te gebruiken en rond te lopen in Kiev of Donbass met een helm en luchtafweergeschut. Dit is te weinig.”

Als kanselier Scholz u had overgenomen van zijn voorganger en u nog steeds de militaire adviseur van de kanselier was, welk advies zou u hem dan in februari 2022 hebben gegeven?

“Ik zou hem hebben geadviseerd om Oekraïne militair te steunen, maar op een afgemeten en voorzichtige manier om te voorkomen dat het land in een oorlogvoerende partij terecht zou komen. En ik zou hem hebben geadviseerd om invloed uit te oefenen op onze belangrijkste politieke bondgenoot, de VS. Omdat de sleutel tot het oplossen van de oorlog in Washington en Moskou ligt. Ik vond de koers van de kanselier de afgelopen maanden goed. Maar de Groenen, FDP en de burgerlijke oppositie oefenen zoveel druk uit – geflankeerd door grotendeels unanieme mediamuziek – dat de kanselier het nauwelijks kan absorberen.”

En wat als de Leopard ook geleverd wordt?

“Dan rijst weer de vraag wat er überhaupt met de leveringen van de tanks moet gebeuren. Om de Krim of de Donbass over te nemen, zijn de marters en Leopards niet genoeg. In Oost-Oekraïne, in het Bakhmut-gebied, rukken de Russen duidelijk op.

Ze zullen waarschijnlijk binnenkort de Donbass volledig hebben veroverd. Men hoeft alleen maar rekening te houden met de numerieke superioriteit van de Russen over Oekraïne. Rusland kan tot twee miljoen reservisten mobiliseren. Het Westen kan daar 100 marters en 100 Leopards naartoe sturen, die veranderen niets aan de algehele militaire situatie. En de allerbelangrijkste vraag is hoe je zo'n conflict met een oorlogszuchtige kernmacht – let wel, de machtigste kernmacht ter wereld! – kunt overleven zonder in een Derde Wereldoorlog terecht te komen. En dat is precies wat er bij politici en journalisten hier in Duitsland niet in gaat.”

Het argument is dat Poetin niet wil onderhandelen en dat hij op zijn plaats moet worden gezet om te voorkomen dat hij verder naar Europa oprukt.

“Het is waar dat er naar de Russen aangegeven moet worden: tot hier en niet verder! Een dergelijke aanvalsoorlog mag geen precedent scheppen. Het is daarom terecht dat de NAVO haar militaire aanwezigheid in het oosten vergroot en dat Duitsland daarbij betrokken is. Maar dat Poetin niet wil onderhandelen, is ongelooflijk. Zowel de Russen als de Oekraïners waren bij het begin van de oorlog eind maart, begin april 2022 klaar voor een vredesakkoord. Toen kwam er niets van terecht. Ten slotte werd tijdens de oorlog uiteindelijk onderhandeld over de graanovereenkomst door de Russen en Oekraïners met behulp van de Verenigde Naties.”

Nu gaat de dood door.

“Je kunt de Russen blijven uitputten, wat honderdduizenden doden betekent, maar aan beide kanten. En het betekent verdere vernietiging van Oekraïne. Wat is er nog over van dit land? Het zal met de grond gelijkgemaakt worden. Dat is uiteindelijk ook geen optie meer voor Oekraïne. De sleutel tot het oplossen van het conflict ligt niet in Kiev, noch in Berlijn, Brussel of Parijs, maar in Washington en Moskou. Het is belachelijk om te zeggen dat Oekraïne dat moet beslissen.”

Met deze interpretatie wordt men in Duitsland al snel beschouwd als een complottheoreticus...

“Zelf ben ik een overtuigde transatlanticus. Ik zeg je eerlijk, als ik twijfel, leef ik liever onder een Amerikaanse hegemonie dan onder een Russische of Chinese. Deze oorlog was aanvankelijk alleen een binnenlands politiek conflict in Oekraïne. Het begon in 2014 tussen de Russisch sprekende etnische groepen en de Oekraïners zelf. Het was dus een burgeroorlog. Nu, na de invasie van Rus-

Erich Vad sprak zich al vroeg publiekelijk uit tegen wapenleveranties aan Oekraïne.

land, is het een internationale oorlog geworden tussen Oekraïne en Rusland. Het is ook een strijd voor de onafhankelijkheid en territoriale integriteit van Oekraïne. Dat is in orde. Maar het is niet de hele waarheid. Het is ook een *proxy*-oorlog tussen de VS en Rusland, en het gaat om zeer specifieke geopolitieke belangen in het Zwarte Zeegebied.”

En die zijn?

“Het Zwarte-Zeegebied is voor de Russen en hun Zwarte-Zeevloot net zo belangrijk als het Caribisch gebied of de Panama-regio voor de VS. Even belangrijk als de Zuid-Chinese Zee en Taiwan voor China. Zo belangrijk als de beschermingszone van Turkije, die ze tegen de Koerden hebben ingesteld in strijd met het internationale recht. Tegen deze achtergrond en om strategische redenen kunnen de Russen daar ook niet weg. Los van het feit dat bij een referendum op de Krim de bevolking zeker voor Rusland zou stemmen.”

Dus hoe gaat dit verder?

“Als de Russen door massale westerse interventie gedwongen zouden worden zich terug te trekken uit het Zwarte-Zeegebied, zouden ze zeker hun toevlucht nemen tot kernwapens voordat ze van het wereldtoneel stappen. Ik vind het naïef om te geloven dat een nucleaire aanval door Rusland nooit zou gebeuren. Onder het motto: ‘Ze bluffen maar’.”

Maar wat zou de oplossing kunnen zijn?

“Men zou de mensen in de regio, dat wil zeggen de Donbass en de Krim, gewoon moeten vragen bij wie ze willen horen. Men zou de territoriale integriteit van Oekraïne moeten herstellen, met bepaalde westerse garanties. En ook de Russen hebben zo'n veiligheidsgarantie nodig. Dus geen

NAVO-lidmaatschap voor Oekraïne. Sinds de top van Boekarest in 2008 is duidelijk dat dit de Russische rode lijn is.”

En wat denk je dat Duitsland kan doen?

“We moeten onze militaire steun zo doseren dat we niet afglijden naar een Derde Wereldoorlog. Geen van degenen die in 1914 met zoveel enthousiasme ten strijde trokken, dacht achteraf dat het goed was om te doen. Als het doel een onafhankelijk Oekraïne is, moet men zich ook afvragen hoe een Europese orde waarin Rusland is opgenomen eruit moet zien. Rusland zal niet zomaar van de kaart verdwijnen. We moeten vermijden de Russen in de armen van de Chinezen te drijven en zo de multipolaire orde in ons nadeel te verschuiven. We hebben ook Rusland nodig als leidende macht in een multinationale staat om te voorkomen dat er gevechten en oorlogen oplaaien. En eerlijk gezegd zie ik Oekraïne geen lid worden van de EU en zeker geen lid van de NAVO. In Oekraïne hebben we, net als in Rusland, een hoge mate van corruptie en heerschappij door oligarchen. Wat wij in Turkije – terecht – aan de kaak stellen op het gebied van de rechtsstaat, hebben wij ook in Oekraïne.”

Wat denkt u, meneer Vad, wat staat ons te wachten in 2023?

“Er moet een breder vredesfront worden gebouwd in Washington. En aan dit zinloze activisme in de Duitse politiek moet eindelijk eens een einde komen. Anders worden we op een ochtend wakker en zitten we midden in de Derde Wereldoorlog.” ◀

Dit artikel is met toestemming overgenomen en vertaald in het Nederlands uit het Duitse feministische tijdschrift 'Emma' (januari 2023).

Naar een spiritualiteit van beneden

In de toespraak waarin premier Rutte namens Nederland op 19 december excuses aanbood voor het slavernijverleden, sprak hij ook over de rol van spiritualiteit. Theoloog en predikant Axel Wicke moest daarbij denken aan het verschil tussen 'spiritualiteit van boven' en 'spiritualiteit van beneden' en hij concludeert: "Verzoening en waarheid bereik je niet zonder de eigen onvolmaaktheid onder ogen te zien."

Axel Wicke
predikant binnen
de Protestantse
Kerk in Nederland

'Als je God wilt kennen, leer dan eerst jezelf kennen', schreef de Griekse woestijnvader Evagrius van Pontus in de vierde eeuw. Daarmee werd hij de grondlegger van de 'spiritualiteit van beneden', een vandaag de dag binnen het christendom helaas behoorlijk ondergesneeuwde spirituele traditie. Een traditie die het eenvoudiger zou maken om ons te verzoenen met de donkere bladzijden van onze eigen biografie en van onze nationale geschiedenis. Het is vooral ook een traditie die als geen andere geschikt is om verzoening tussen (verre en minder verre) nazaten van slachtoffers en daders van die duistere hoofdstukken uit onze geschiedenis mogelijk te maken. Hoofdstukken zoals bijvoorbeeld het slavernijverleden.

Spiritualiteit van boven

Want dat slavernijverleden vloei­de, naast vele andere oorzaken, óók voort uit de toen al vele eeuwen en nu nog steeds binnen kerk en christendom overheersende spirituele traditie, de 'spiritualiteit van boven'. Deze traditie gaat uit van idealen, van ijkpunten en ultieme doelen, waaraan gelovigen moeten voldoen om de waarheid en daarmee God te kennen. Daarmee werkt zij

rangordes in de hand waardoor het mogelijk werd dat de meeste westerse christenen eeuwenlang geen enkele moeite hadden dat witte mensen zichzelf het recht aanmaten om hun zwarte medemens tot slaaf te maken. 'Hoe moet een gelovige zijn, wat moet hij of zij doen, denken en belichamen?', zijn de hoofdvragen van de 'spiritualiteit van boven'. Waarbij zij de antwoorden op die vragen van ver weg verwacht: letterlijk van boven, vanuit de hemel, van God. Of tenminste bij mensen neerlegt die hiërarchisch boven de gelovigen staan, dus bij de dominee, de kerkleiding of de paus. Van dáár, vanuit Rome of vanaf de plaatselijke kansel, komen de antwoorden op die vragen naar het juiste leven, de juiste geloofsleer en de juiste mening over van alles en nog wat. Daarmee spreekt deze spirituele traditie de ambitie van de mens aan, het verlangen om beter, volmaakter te worden, om aan idealen te voldoen en naar boven, naar God toe te streven.

Innerlijk verscheurd

Pas met de komst van de moderne psychologie drongen de problemen van deze traditie tot velen door. Als je namelijk God zo ver weg, boven alles en iedereen plaatst, breng je de mens in een enorm dilemma. Alles wat wel tot diens eigen werkelijkheid hoort, maar wat niet aan die hoge idealen kan voldoen, zal de mens dan erg snel onder het tapijt willen vegen, verdringen en verstoppen. En uiteraard nog sneller wanneer je al dit als 'zonde' afkeurt waarbij de gelovigen zo ver mogelijk uit de buurt moeten blijven. Zo komen mensen in gevaar om innerlijk verscheurd te raken tussen erg hoog gegrepen, goddelijke idealen en hun eigen verlangens, angsten en conflicten. Denk aan driften die verslavingen en seksueel misbruik aansturen, maar ook aan hebzucht waardoor je de kans pakt om anderen economisch uit te buiten.

Concurrentiedrift

Daar komt bij dat deze traditie geen rekening houdt met onze concurrentiedrift. Zodra mensen overtuigd zijn dat ze onderdeel van een hiërarchie uitmaken, dat ze een ladder op moeten klimmen, zullen zij manieren gaan bedenken, hoe zij anderen voorbij kunnen streven en kunnen vertrappen.

Of sterker: men bedenkt kenmerken waarvoor mensen niets hoeven doen, waardoor zij meteen al een streepje voor hebben en minder ver of minder hard moeten klimmen dan anderen. Als je dat weet en het door het menselijk tribalisme of de economische machtspositie in het koloniaal tijdperk ingegeven witte superioriteitsgevoel eraan toevoegt, dan zit je al midden in het slavernijverleden. Toen witte christenen, door medegelovigen of zelfs vanaf de kansel, door middel van selectieve en tendentieuze bijbeluitleg, werd verteld dat zij als witte westerlingen hoger in de scheppingsorde stonden dan hun zwarte medemens, konden veel gelovigen die verleiding onmogelijk weerstaan. Hup, het raam uit met alle door Jezus geëiste barmhartigheid en naastenliefde!

Duistere putten

Maar vanuit spiritueel oogpunt is het meest kwalijke probleem van deze 'spiritualiteit van boven' dat zij geen geestelijk antwoord heeft op de plek waar de mens het meeste openstaat voor een persoonlijke relatie met God. Iedereen, gelovig of niet, die ooit een schietgebedje richting de hemel stuurde, weet uit eigen ervaring, dat dit de meest diepe, duistere putten zijn waarin mensen kunnen belanden: "Uit de diepte roep ik tot u, HEER", zo bidt de psalmist. Juist daar, waar wij ten einde raad zijn, waar wij met de neus op onze eigen dwaalwegen, ons eigen falen en op het feit van onze eigen onvolmaaktheid worden gedrukt, juist daar, waar wij onszelf voor honderd procent eerlijk in de spiegel durven kijken, waar wij onszelf onopgesmukt moeten leren kennen, juist dáár zijn wij mensen bereid om onszelf aan een hogere macht uit te leveren, hoe we die ook noemen. Niet onze deugd of onze volmaaktheid is het die ons voor God opent, maar onze zwakte, onze onmacht, ja, met een klassiek woord gezegd: onze zonde. Juist in die allerdiepste, meest donkere putten woont God!

Spiritualiteit van beneden

Precies dát is de kernleer van de 'spiritualiteit van beneden', een spiritualiteit die de zestien eeuwen sinds die uitspraak van Evagrius van Pontus vooral in de kloosterordes wist te overleven. Bij monniken

en nonnen dus, die vanuit eigen ervaringen wisten en weten dat het opstijgen tot God via het afdalen naar de diepste en meest duistere lagen van de eigen werkelijkheid gaat. Naar de eigen passies en zwaktes, naar de eigen wonden en pijn, naar het eigen falen en de teleurstelling daarover. Kortom: naar de eigen onvolmaaktheid, waarmee wij evenbeelden van God nu eenmaal óók zijn geschapen.

Medeverantwoordelijkheid

Alleen als je als mens en ook als land de onvolmaaktheid van je eigen biografie én van je eigen nationale geschiedenis, werkelijk tot je laat doordringen, zijn excuses voor wat anderen gedurende eeuwen willens en wetens is aangedaan, echt iets waard. Het gaat erom dat je als nazaat van de daders de relatie met de ander plaatst bóven de eigen smetvrije geschiedenis en vermeende volmaaktheid. Je hoeft niet persoonlijk schuldig te zijn om oog te hebben voor de geschiedenis en de doorwerking ervan. En je medeverantwoordelijkheid te voelen voor het helingsproces. Op die manier open je de deur voor werkelijke erkenning van de onmeetbare pijn van ontmenselijking en angst en onderdrukking die witte mensen zwarte medemens hebben aangedaan en die tot de dag van vandaag doorwerkt. Pas dan kan verzoening écht tot stand komen. En ja, dat lijkt mij best een grote stap richting de waarheid. Of zo je wilt: richting God. ◀

Dit artikel is met toestemming overgenomen van het levensbeschouwelijk online platform NieuwWij (20 december 2022).

Alleen als je als mens en ook als land de onvolmaaktheid van je eigen biografie én van je eigen nationale geschiedenis echt tot je laat doordringen, zijn excuses echt iets waard.

IFOR-raad: Uitdagingen en resoluties

Afgelopen november vond de vierjaarlijkse Internationale Raad van de International Fellowship Of Reconciliation (IFOR) plaats in Juba, Zuid-Soedan. Vanuit het bestuur van Kerk en Vrede waren Henk Baars en Geesje Werkman online betrokken.

De International Fellowship Of Reconciliation (IFOR) is een internationale, spirituele beweging van mensen die, op basis van geloof en Gods liefde, een gemeenschappelijke toekomstvisie delen om gerechtigheid te creëren en de gemeenschap te herstellen. Zij zetten zich in voor actieve geweldloosheid als levenswijze en als middel tot persoonlijke, sociale, economische en maatschappelijke transformatie. IFOR heeft een raadgevende status bij de Verenigde Naties en de UNESCO. De Internationale Raad werd voorafgegaan door een openbaar evenement van 12 tot 13 november 2022 in de kathedraal van Allerheiligen van de bisschoppelijke kerk in Juba, met als thema: 'Gewapende conflicten en vreedzame overgangen in Afrika: Lessen uit Zuid-Sudan en de wereld'. Het evenement werd bijgewoond door politieke, bestuurlijke, religieuze (christelijke, moslim) en kerkelijke autoriteiten, andere organisaties van het maatschappelijk middenveld uit Zuid-Sudan en internationale organisaties (Peace and Church, APPRA) en het grote publiek.

Tekenen van hoop

Deze openbare conferentie was een moment van vorming en bewustwording inzake verzoening en vredesopbouw. De verschillende presentaties of interventies over relevante onderwerpen werden verrijkt met talrijke getuigenissen. De conclusie is dat het Afrikaanse continent het meest wordt getroffen door gewapende conflicten, waarvan de gevolgen de ontwikkeling van dit deel van de wereld waarschijnlijk nog lang zullen vertragen. Niettemin zijn er te midden van de as van dit geweld, het lijden en de tranen die geen kleur of grenzen kennen, steeds meer tekenen van hoop op een

ander Afrika "... vrij, welvarend en geïntegreerd in de internationale gemeenschap, waar conflicten op geweldloze wijze worden opgelost en waar rechtvaardigheid, sociale harmonie en vrede heersen". Het is een bevestiging van de overtuiging dat geweldloosheid de meest geloofwaardige manier is om vrede op te bouwen en te zorgen voor duurzame ontwikkeling in gemeenschappen overal ter wereld.

Vele uitdagingen

Het raadsprogramma dat op de openbare manifestatie volgde, boog zich over de vele uitdagingen die de mondiale samenhang en vrede vandaag de dag bedreigen: armoede, sociaal onrecht, slecht bestuur, aanhoudende onveiligheid, de slechte start van de democratie voor verscheidene landen, corruptie, de verslechtering van waarden, de urgentie van verzoening, de noodzaak van een cultuur van vrede, de noodzaak van wereldwijde opleiding en vooral op het gebied van geweldloosheid.

Resoluties

In deze lotsgemeenschap van de volkeren van de wereld zet IFOR zich solidair en vastberaden in om:

- opleidingen in de cultuur van geweldloosheid en vrede te bevorderen, met inbegrip van gewetensbezwaren;
- een Afrika-programma en zijn eerste strategisch actieplan in Afrika voor de jaren 2022 tot 2027 uit te voeren, getiteld 'Bevordering van geweldloosheid, verzoening, democratie en vrede in Afrika';
- de regionalisering en ontwikkeling van BGA's aan te moedigen, en de netwerken voor geweldloosheid en vredesopbouw op regionaal, continentaal en internationaal niveau te versterken;
- in het kader van het door haar aangenomen gemeenschappelijk veiligheidsinitiatief 2022 te werken aan de omvorming van de besluitvormingsprocedures binnen de VN en andere internationale organisaties, bevorderen dat het gebruik van oorlog en de militarisering van conflicten absoluut niet wordt gerechtvaardigd. In plaats daarvan de staten aanmoedigen om het verbod op kernwapens en andere vernietigingswapens te bekrachtigen, en als alternatief de veiligheid te heroverwegen om de internationale vrede te waarborgen;
- binnen al haar structuren een genderbeleid te bevorderen om de belemmeringen verder weg te nemen;
- de bezinning over interreligie in het werk van geweldloosheid en vrede te verdiepen.

Geweldloze strategieën

Afgelopen december vond er vanuit PAX Christi International in Rome een wereldwijde conferentie plaats, waarin geweldloosheid werd gethematiseerd en uitgelegd aan de hand van uitspraken van de laatste pausen en van de laatste encyclieken en aan de hand van voorbeelden uit de praktijk van mensen overal vandaan die zich geweldloos inzetten voor vrede en recht. De deelnemers aan de conferentie stellen voor dat de katholieke kerk een meer ka-

der voor een rechtvaardige vrede ontwikkelt en overweegt, gebaseerd op de geweldloosheid van het evangelie. Geweldloosheid is een kracht voor rechtvaardigheid

die actief de confrontatie en strijd aangaat met – en streeft naar ontmanteling van structureel geweld en alle vormen van overheersing, ontmenselijking en vernietiging, met *people-power* – strategieën die noch passief noch gewelddadig zijn, praktijken die uitnodigen tot bekering van de harten. Geweldloze strategieën, bewegingen en initiatieven staan centraal in het voortbestaan van het leven op aarde en in de genezing van de mens.

Rode lap

Een van onze stafleden ontving een hartelijke kaart van een emeritus bisschop met de veelzeggende woorden: 'We mogen het natuurlijk niet zeggen maar het conflict in Oost-Europa doet mij denken aan het voorhouden van een rode lap aan een stier. Want daar komen de NAVO-spelletjes van de USA (met de superheld) Zelensky toch eigenlijk op neer...'

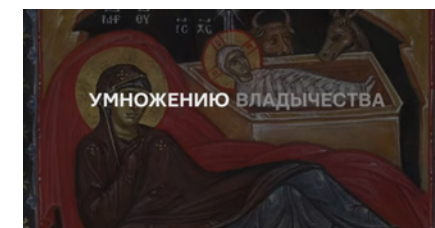

Vernieuwing kernwapens begonnen

Volgens een bericht van de International Campaign to Abolish Nuclear Weapons, is de VS december vorig jaar begonnen met de vernieuwing van zijn kernwapens in Europa. Het betreft onder andere kernwapens op de Nederlandse vliegbasis Volkel. De nieuwe geavanceerde bommen zijn 83 keer zo krachtig als de bom op Hiroshima en kunnen worden ingezet tegen ondergrondse doelen.

Oproep aan Rusland voor vrede

De Russische organisatie Christenen voor Vrede heeft met Kerst een verklaring uitgegeven met

de oproep aan de Russische machthebbers om hun troepen onmiddellijk terug te trekken uit Oekraïne. Ze vindt het pijnlijk dat in Rusland normaal Kerst gevierd wordt met versierde straten enz., terwijl in Oekraïne de oorlog verwoesting en dood brengt. Lees de Nederlandse vertaling van de verklaring op www.kerkenvrede.nl.

Op de bres voor gewetensbezwaarden

In Oekraïne heeft het Hof van Beroep van Ivano-Frankivsk op 16 januari 2023 het beroep verworpen van de 46-jarige christen Vitaly Alekseenko tegen zijn veroordeling voor het weigeren van de oproep voor het leger op gewetensbezwaren. "Ik vertelde het hof dat ik het ermee eens ben dat ik de

wet van Oekraïne heb overtreden", vertelde Alekseenko aan Forum 18, "maar ik ben niet schuldig volgens de wet van God." Er wacht hem een gevangenisstraf van een jaar. Lees op www.kerkenvrede.nl de oproep die onder meer de IFOR deed om alle aanklachten tegen Alekseenko te laten vallen.

Vreedzame bordspellen

Bordspellen zijn populair maar meestal niet erg vreedzaam. Dit ligt anders bij de spellen die in de webshop van het Museum voor Vrede en Geweldloosheid te koop zijn. Die hebben wereldvrede als thema en zijn bovendien niet-competitief. Alle spelers winnen of alle spelers verliezen. Nu zijn alle vier de titels weer leverbaar en binnenkort komen daar nog twee bij.

De glimlach van het lam

In de rubriek *Talen naar vrede* wordt elke keer een film, gedicht of literaire roman geanalyseerd. De besproken werken sluiten aan bij oorlogs- en vredesthematiek.

Margreet
Hogeterp

Uitgeverij Cossee besloot om ter gelegenheid van de Erasmusprijs die in 2022 aan David Grossman werd uitgereikt, zijn debuut *De glimlach van het lam*, te heruitgeven. Het debuut van Grossman is een van de eerste Israëlische romans waarin wordt verteld over de Israëlische bezetting van Palestijns gebied. *De glimlach van het lam* laat zien dat om een grote leugen in stand te houden er twee partijen nodig zijn en dat de bezetting het leven van twee volkeren vergiftigt.

Militaire bezetting

Het verhaal wordt vanuit vier verschillende personen verteld. Uri is een idealistische militair die bedenkingen heeft bij de rol van de Israëlische bezetting van de Palestijnse gebieden. 'Militaire bezetting' is niet enkel een begrip maar betekent in de praktijk wegversperringen, mensen verhoren, huizen die midden in de nacht worden opgeblazen.

Katzman, zijn vriend en baas, is iemand die zich eerder schikt naar de richtlijnen van het leger. Hij wordt aangesteld als gouverneur van het stadje Djoeni en haalt Uri over om hem met zijn opdracht te helpen. De vriendin van Uri, Sjosj, werkt met kwetsbare kinderen in een psychologisch centrum; ze is tevens de minnares van Katzman. De buitenstaander is de oude halfblinde Palestijn Hilmi die in een donkere grot leeft in een Arabisch dorpje in bezet gebied. Met Uri discussieert hij over de bezetting maar hij vertelt hem in de eerste plaats verhalen.

Tegen de achtergrond van een verscheurd land, ontwikkelen zich persoonlijke verhalen van list en bedrog, leugen en waarheid, rechtvaardigheid en ideologie, verraad en trouw. En misschien nog het meest van liefde.

Boek vol verhalen

De glimlach van het lam is een boek vol verhalen. Zo vertelt Hilmi sprookjesachtige en poëtische verhalen aan Uri. De vertellingen van Hilmi beginnen niet met 'Er was eens...' maar wel met

'Er was eens en er was niet.' Alsof hij wil zeggen dat de waarheid niet belangrijk is en het verhaal steeds een leugen is. Hij verhaalt over de zwangere vrouwen met wie hij gedwongen werd te trouwen om de schande van de biologische vaders uit te wissen. Over zijn zoon, Jazdi, die werd gehersenspoeld door Fatah. Over Ariesa, een oude vrouw die tijdens de sprinkhanenplaag de vleugels van sprinkhanen afrukte om ze vervolgens met honing op haar lichaam te smeren, in een boom te klimmen en weg te vliegen. Over zijn moeder die negen maanden voor zijn geboorte bij Sja'baan ibn Sja'baan introk, de kloekste en snelste jager van Palestina die bezeten was van het Dier der Dieren: de leeuw.

Complexe structuur

De meeste romans van Grossman hebben een complexe structuur. Een grote aantrekkingskracht van de roman ligt erin dat niet rechtlijnig wordt verteld. De geduldige lezer vindt pas later in het boek een samenhangende narratieve structuur. *De glimlach van het lam* laat zich nog het best vergelijken met een puzzel waarvan de stukjes met mondjesmaat op tafel worden gelegd en die pas aan het einde van de roman een min of meer afgerond geheel vormen.

De glimlach van het lam is soms een uitdagende roman met verhaallijnen die elkaar rakelings kruisen. Het vertelt een intrinsiek menselijk verhaal dat oproept tot empathie en hokjesdenken veroordeelt. *De glimlach van het lam* heeft sinds de oorspronkelijke publicatie in 1983 nog niets van zijn actualiteitswaarde verloren.

David Grossman,
'De glimlach van het lam'. Cossee,
Amsterdam, 2022.

6 maart

Actiebijeenkomst Stop de oorlog

Met dichters, sprekers en muziek wordt er geïmagineerd tegen de oorlog in Oekraïne. Onder het motto: 'Stop de oorlog, Russische troepen weg uit Oekraïne, Europa kernwapenvrij'. **Plaats:** Museumplein 13, Amsterdam. **Tijd:** 18.00-19.00 uur. **Info:** www.stopdeoorlogamsterdam.nl.

3 april

Training Verbindende Communicatie

Wil je meer zelf-compassie, minder gedoe in je relatie werk of bij opvoeding? Op 3 april start de training 'Geweldloze Communicatie/Verbindende Communicatie' van drie maandagavonden. **Plaats:** Online. **Info:** www.geweldlozecomunicatie.com.

T/m 11 april

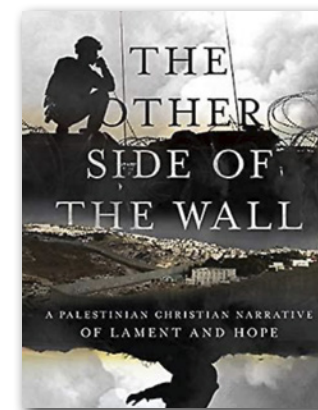
Comenius en De Geer in Oorlog en Vrede

In het Comeniusmuseum kun je de tentoonstelling *Comenius en De Geer in Oorlog en Vrede* bezoeken. Tijdens de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) kwamen alle religieuze en politieke spanningen op het Europese continent tot uitbarsting. Godsdienst, territoriale machtsdrift en handelspolitiek motiveerden de strijdende partijen om de bloedige oorlog dertig jaar voort te zetten. Zo'n 6,5 miljoen mensen kwamen om het leven. De Moravische denker Jan Amos Comenius moest als een berooide balling vluchten. Hij ontpopte zich als een gepassioneerd voorstander van vrede. **Plaats:** Comeniusmuseum, Naarden. **Tijd:** 12.00-18.00 uur (wo-zo).

9 mei

Presentatie The Other Side of the Wall

Kairos Sabeel Nederland organiseert een bijeenkomst vanwege de presentatie van de Nederlandse vertaling van *The Other Side of the Wall*, het nieuwe boek van dr. Munther Isaac. Aan de middag werken onder anderen mee: dr. Munther Isaac en René de Reuver (Protestantse Kerk in Nederland). Doel van Kairos Sabeel Nederland is te luisteren naar oproepen van Palestijnen en van met name Palestijnse christenen

om met geweldloze middelen bij te dragen aan het tot stand komen van rechtvaardige vrede tussen Israël en de Palestijnen, het gesprek daarover te voeren, de gangbare (theologische) opvattingen ter discussie te stellen en handelingsperspectieven aan te reiken. Met deze bijeenkomst wil Kairos Sabeel Nederland daaraan bijdragen. **Plaats:** Pauluskerk, Rotterdam. **Info:** www.kairos-sabeel.nl.

4-10 augustus

Vredeskamp Vliegbasis Volkel

Vanaf vrijdagmiddag 4 augustus t/m donderdagochtend 10 augustus wordt er, op initiatief van het Jeannette Noëlhuis een internationaal Vredeskamp georganiseerd bij Vliegbasis Volkel. Activisten uit Nederland, België, Duitsland, de Verenigde Staten en mogelijk andere landen komen samen voor deze actiedagen. De voertaal is Engels. **Info:** www.onkruitvergaatniet.nl.

16-24 september

Vredesweek 2023

Noteer alvast in je agenda: Vredesweek 2023. **Info:** www.vredesweek.nl (te zijner tijd meer info over het programma).

Iedere dinsdag

Actiesprekuren Extinction Rebellion

Of je nou nieuwsgierig bent naar XR, je al kennis hebt gemaakt met ons maar een goede ingang voor actie zoekt, of een ervaren rebel bent die de draad weer op wil pakken, het actiesprekuren biedt ruimte aan al deze dingen. Vóór het spreekuren is het mogelijk om te eten bij De Sering (kosten € 2,50 tot € 5,-) en kennis te maken met rebellen. **Plaats:** De Sering, Rhôneweg 6, Amsterdam. **Tijd:** 20.00-20.30 uur. **Info:** www.extinctionrebellion.nl.

Het hele jaar

Wake Zeist

De Raden van Kerken van Zeist en Soest/Soesterberg organiseren maandelijks een wake op iedere eerste zondag van de maand, een teken aan de politiek dat het vreemdelingenbeleid anders moet. **Plaats:** Ingang Detentiecentrum, Richelleweg 13, Soesterberg. **Tijd:** 16.30 uur. **Info:** www.wakezeist.nl.

De samenspraak van de vrouwen

Alle vrouwen van de wereld kwamen samen.
Allerlei belangrijke en onbelangrijke zaken kwamen
aan bod.

Toen nam een van het het woord.
"Het moment waarop je denkt: ik kan dit niet meer
aan", zei ze, "dit lijden is te veel... en het feit dat er altijd
een moment daarna komt. Wat betekent dat?"

De anderen antwoordden:
"Iedere vrouw herkent dat moment.
Maar iedere vrouw weet dat er achter de gordijnen
een feestmaal wordt bereid,
omdat het geen leven is
als het zich onderdrukken laat.
Het betekent dat de tijd nooit aan de zijde
van het lijden is en dat de haat
van een dictator een dictator bijt.
Omdat op den duur elke granaat
blijft hangen in het eigen prikkeldraad.
Omdat je ondanks censuur deze woorden verspreidt:

Vrouw. Leven. Vrijheid."

Lieke Marsman

Op: www.dichterdesvaderlands.nl, 8 oktober 2022

*Protesten in Iran, volgend op de dood van een jonge vrouw die haar
hoofddoek niet goed zou hebben gedragen, kregen wereldwijd weerklank.*